

Erindringer 1848-1859 af oberst R.W. de Chabert

Indledning

Disse erindringer er nedskrevet af sønnen til oberst Richard Waldemar de Chabert [1](#)) (6.3.1815-6.2.1897) efter oplysninger meddelt af faderen, der som officer deltog i kampene 1848-1850 ved 4.

Forstærkningsbataillon og i 1864 ved 11.Regiment, hvor han bl.a. deltog på Dybbøl, tilbageslaget derfra samt fægtningen ved Sankelmark. Også fra den tid er der korte erindringer, lige som der findes et kort afsnit om opvækst, kadet- og pagetid.

Teksten er ment som en kort livsskildring til sønnen Charles Christian de Chabert (17.1.1852-1.3.1922), da denne som ung løjtnant begyndte at interessere sig for sin families historie.

I dag eksisterer af det håndskrevne manuskript kun indholdet startende med side 5. I alt 14 foliosider, som ender med kampene 1864. Der beskrives i kortfattet form næsten alene oberstens militære oplevelser som løjtnant og kaptajn i perioden 1848 - 1864.

Den oprindelige stavemåde er bibeholdt. Hist og her er sat et komma, og teksten er delt op i afsnit samt forsynet med overskrifter for at gøre det hele lettere læseligt.

Teksten er endvidere illustreret med plancher af danske tropper fra perioden.

Oberst Chaberts erindringer

Oprøret i Glückstadt

Efter Manøvrerne kom 17'Batl. [2](#)) tilbage til Glückstadt (Manøvrerne varede i 6 Uger) hvor Garnisonlivet fortsatte som vanligt til 1846, da der atter deltoges i troppesamling ved Lockstedt [3](#)) (se side 4, nederst [4](#)) under kommando af General Lützwow, hvorpå der atter vendtes tilbage til Glückstadt, hvor Garnisonlivet fortsattes uforandret til den 24'Marts 1848. Der var stærkt politisk Røre i befolkningen i Glückstadt, og kl. 10 Fm nævnte Dag blæstes Samling i hele Garnisonens Gader, idet Postmester, Oberstlieut. Fabricius, retournerede fra Rendsborg med Ordre fra Prinsen af Nöer, at Bataillonens øjeblikkelig skulle afsendes til Rendsborg.

Det tyske Flag heisedes øjeblikkelig på Raadhuset og Officererne begave sig skyndsomt til Exercherhuset (kaldet: Wagenhaus), lige overfor Tugthuset, her opstilledes Bataillonens kompagnivis og holdtes samlet hele dagen, idet Mandskabet i Hold på 10 Mand fik lov til at gå hjem og spise. Lobedanz, der bar kappen på begge skuldre, lod som om han ikke så, at flere Civile havde indsneget sig i Exercherhuset og tog Fronten bearbejdende Folkene med oprørisk Tale, blandt disse Civile var Generalsuperintendent Hertzstruch. Under denne Tumult i Byen begyndte Tugthusfangerne at blive urolige, og der måtte sendes Mandskab derover, for at holde Fangerne i Tømme.

Faders Kompagnichef, Kapitain C.L. Hansen, en udmærket dygtig Foresat, født Holstener, var i Grunden mere Dansk end Tysk og meget verklempt, men lod sig af sin ældre Broder, der ligeledes var Korpschef i 17'Batl. og en ivrig Slevigholstener, forlede sig at blive hos Oprørerne, uagtet Fader ved sine Overtalelser var på Nippet til at bevæge ham til at følge med de Danske.

Bataillonens Major, Bündiger, blev om Eftermiddagen med et Extratog afsendt til Rendsborg med [5](#)) en Deel Mandskab af alle Kompagnierne for at høre nærmere Ordre af Prinsen. De retournerede ikke, men bleve beholdt i Rendsborg.

Kl. ca. 7 om Aftenen bleve de tyskfødte Officerer af Bataillon en kaldte udi i Forelæsningsværelset i Exercherhuset dog ved Fader ikke, hvad der forhandlede med dem. Derpaa bleve de 8 danske Off. kaldte ind; og der forelagdes dem af Lobedanz følgende Spørgsmål:

- 1) vil de blive til Tjeneste ved Bataillon en, så loves dem hurtigt Avancement og gode pecuniære Forhold.
- 2) Hvis de ikke vil dette, underskrive de en Revers om ikke ville tjene mod Slevigholsten, og kan modtage 50 rdl. i Reisepenge og kan afgaa.
- 3) Skulle de ikke de ikke indgaa paa noget af disse to Alternativer, vil de imorgen tidlig Kl.8, når Bataillon en afgaaer til Rendsborg, blive medført som Arrestanter.

Derpå trådte (de 8 danske Officerer vare: Premierlieut. Beck, Klingsey, Buhl, Chabert, Seclt. Haffner, Hammer, Brandhelft, Haffkiel) Premierlt. Klingsey frem, efter en kort indbyrdes Samtale, og erklærede, at de forlangte at blive afførte som Arrestanter, hvorpaa der trådtes af og Bataillon en demitteredes for at samles til Afgang næste Morgen Kl. 7½.

Efter Aftale begave Chabert og Brandhelft sig til Oberstens Kvarter for at forlange Faner skåret fra Stokken og overleveret dem, men blev med et groft svar viste bort, hvorpå de gik Hjem, klædte sig i Civil og alle 8 danske Off. begave sig i hvad de gik og stod i ad Landeveien til Landsbyen Bideberg?, hvor de ankom Kl. 1 om Natten. De leiede et lille Fiskerfartøi for at sætte over Elben, kom over til Stade i Hannover og gik ombord paa Damperen til Harburg og derfra til Hamborg.

Ombord på Skibet var en masse hannoveransk Militair, der skulde til Hamborg for at samles der, beredte til at rykke ind i Holsten. I Hamborg stöde sammen med en Deel andre flygtede danske Officerer, og her var det at een af dem ved Bekjendskab til den rige Godseier Tesdorff til Aarupgaard ?, der netop opholdt sig i Hamborg, forstrakte Officererne med Penge, hvilke tilbagebetaltes ved 5 Rdl månedligt Afdrag efter Ankomsten til Kbhvn.

De gik ud i Alsterhalle, hvor de berygtede "*Freischärler*" [6](#) vare samlede og drak Gilde. En latterligere Udrustning var ikke let at see, idet nogle have væbnet sig med Belter om Livet, hvori der var indstukken Masser af gamle Pistoler, andre bare svære Krumsabler og atter andre havde en gammel Muskedonner hængende på Ryggen.

Med Dagvognen kjørtes derpaa over Oldesloe, hvor der rygtedes at Flygtningene vare danske Officerer og hvor derfor Byens Borgergarde, i latterlige Kostumer, marcherede op foran Gjæstgiverigaarden for at beskytte Officererne mod Demonstrationer og Fjendtligheder, til Lybeck. Ved Ankomsten til Lybeck om Eftermiddagen toges Ophold i Hotel du Nord. Fader gik strax ud i Byen og kjøbte en ny Skjorte, der uvasket toges paa, medens den gamle bortkastedes.

Om Aftenen var der stor Folkeforsamling paa Raadhustorvet udenfor Rothes Weinkeller. Far og Buhl kjøbte hver en slesvig-holstensk BlikKokarde og da de vare saavel Höitydsk som Plattysk fuldstændig mægtige, blandede de sig med Kokarden på Hatten mellem Mængden på Torvet, hvor komiske om end velmeente oprørske Taler holdtes, og hver de danske skildredes som Feige og dvaske. Der blev nu leiet en Jagt, hvis hele last blev indrettet til Sovestue og her indskibede sig: Oberst Köye [7](#) og Kapitan Just af Artilleriet med Damer samt Flygtninge fra Glücksstadt, hvorpaa der afseiledes til Nykjöbing paa Falster.

Her modtoges de med Jubel af Befolkningen og udmærket beværtede, hvorpaa Reisen pr. Dagvognene fortsatte over Vordingborg til Kjöbenhavn, hvor der toges ind i Hotel Royal. Da Flygtningene kun eiede det civile Töi, hvori de gik og stod ved Flugten fra Glückstadt, maatte de i Civil melde sig i Krigsministeriet. (* De i Glückstadt efterladte Uniformer og Vaaben blev af Byens Borgere taget til Indtægt som god Prise og de saakaldte Hatte med Fjedrene måtte nu smykke de nysudnævnte slevigholstenske Hoveder.)

De blev modtagne af Krigsminister Tscherning, der ikke var langt fra at lade Officererne forstaae, at de burde være blevne, hvor de vare. De fik hver 200 rdl til Ekvipering, som måtte tilbagebetales med 5 rdl afdrag om Maaneden.

Bornholm 1848

Da man var komne i Tanker om, at Preusserne ved udrustede Kapere kunde tage Bornholm, blev Fader tilligemed nogle andre Officerer og en Auditör i Mai Maaned sendt til Bornholm, under Kommando af en

højest elskværdig Foresat, Major Brockdorff af Artilleriet, der havde tjent i Ostinden. Her blev Off. anvendt til at indexercere Borgervæbningen og Bornholms Milice samt overse Bauner og (ulæseligt) Allarmerings-Stationer under Kapit. Schröder af Ingenieurerne og reiste saaledes Öen rundt fra By til By, hvorved der blev Leilighed til at bese denne interessante Ö, ligesaa ogsaa det lille Christiansö.

Faders lod blev det at indexercere Rønne Borgerkompagni, og Fader fik i den Anledning ved den senere Afreise som Anerkjendelse fra Kompagniet en Æreskaarde.

I September Maaned kom Fader atter til Kbhvn og ansattes ved Kbhvns Garnisons Batl. under Major Krabbe, som Chef for 1ste Kompagni, med Kvarter i Sølvgadens Kaserne, hvor Fader forrettede Garnisonstjenste, indtil han i Foraaret 1849 sendtes til Viborg, til 5te Reservebatal, under Oberst Ahrenfeld [8](#)), for at afløse Kapt. Mecklenberg, som blev sendt med Soldateske ombord på Linieskibet Christian den 8de, med hvilket Skib han senere sprang i Luften.

4. Forstærkningsbataillon ved Fredericia

Den 26'April 1849 udnævntes Fader til Kapt. (af 2'Klasse) og da 4' Forstærkningsbatl. blev oprettet, dannet af 9' Liniebatls overskydende Mandskab og indkaldte Forstærkningsfolk, ansattes Fader derved som Kommandör for 4' Kompagni med en styrke på af ca. 500 Vepl [9](#)) og Menige og Uoff. og afgik til Fredericia, hvor Bataillonnen formeredes under Kommando af Major Tuxen (Folketingsmand).

Nu begyndte Fredericias Afløsning [10](#)), skiftevis paa Fyen og i Fæstningen, hvor Fader på Fyen havde mange forskellige Kvarterer, f.ex. i Middelfart hos Prokurator Möller, og på Bubbølgaard hos Enkefru Lorentzen, to glimrende Kvarterer, hvor alt gjordes for at gøre det behageligt.

Ved Bubbølgaard stod Fader en eftermiddag Kl. 3 for at exercere kompagniet paa en Mark, og som et Exempel paa hvad Mod og god Villie hos den menige Mand kan udrette kan her anføres: En Dragonordonnants kom sprængende med ordre til Komp: om uopholdelig at marchere til Strib, da der havdes Formodning om at Oprørerne vilde storme, hvor Kp. skulle stå Kl 9 om Aftenen til Overskibning. Fader gav straks Folkene Ordre til i løb at begive sig i Kvartererne for at iføre sig Oppakning, og hurtigst muligt igen træde an på Marken. Ordren meddelte nu Folkene, at de 3 Mil skulle tilbagelægges saaledes at Kp var Kl 9 i Strib. Klokken var endog knapt 4, og at hvem der ikke kunne vinde med måtte blive liggende underveis. Mandskabet, for størstedelen ældre Forstærkningsmandskab, ældre i Alder end saavel Lieutenanterne ved Kp.; Secondlieutnanterne Valdemar Petersen og Pilegaard som Fader, var besjælet af en saa god Aand, at da omtrent een Miil var tilbagelagt, stod der formelig en Damp over Kp. og en gammel 60 aarig Kommandersergent Garmann gik stadig svingende med sin stok og dirigerede i Spidsen, saa at Resultatet blev, at Kp Kl 9 stod i Strib og kun 2 Mand vare faldne fra. Folkene vare fulde af Mod og Kampiver og Begejstringen var stor iblandt disse gamle gifte Familiefædre. Kp overskibedes nu til Fredericia og overnattede på Fortaugene med Tornystre under Hovedet.

Angrebet udeblev imidlertid og efter 2 Dages Forløb kom Kp tilbage til Fyen, og den sædvanlig(e) Afløsning gik videre for sig.

Da Fader i Fredericia en Aften havde Inspection paa Linien fra Havneporten til Prinsens Port, og passerede langs Linien, kom Fader til Kommandersergent Garmanns Vagt, og da Komsergt. ikke var tilstede, opsøgte Fader Skildvagten, hvor Vagtkommandoen var. Bombardementet var just den Aften heftigt; Skildvagten pegede foran een af de i Volden udgravede Huler. Da Fader kom ned i Hulen, sad Garmann og skrev ved Skinnet af en Hornlygte. På Spørgsmaalet om, hvorfor han opholdt sig her, istedetfor paa Vagten hos sine Folk, svarede Garmann, der paa Grund af sin Alder og sit udmærkede personlige Mod, havde faaet Hævd paa et temmelig frit Sprog overfor sin Kompagnichef: "*Jeg skriver til min Kone at jeg er skudt; hun har alle Dage været et Bæst imod mig, og nu kan hun have det så saa godt deroppe i Aalborg !*" Kompchefen overbeviste sig personligt om, at den brave Ægtemand virkelig havde skrevet dette og sat sit Navn under ! Brevet kom dog ikke afsted.

Da senere Slesvigholstenerne havde skudt Fredericia i Brand skulde Garmann een Dag med noget Mandskab hjælpe ved Slukningen og fandt da i Ahlmanns Kjælder en Deel fulde Flasker, som reddedes og nedgravedes i et tildækket Hul i Volden. Fader passerede tilfældig en Aften Stedet og saa Garmann foran Hullet med en Flaske i hver Haand, drikkende af den ene og derpaa heldende af den anden oven i den han drak af. På Spørgsmaalet om, hvad dette skulle forestille, svarede G.: "*Jo, Hr. Kapt. dette herrens er noget flovt Kram og derfor spæder jeg lidt af dette hersens andet stærkere til.*" Ved nærmere Eftersyn viste det sig, at det var Rødvin, der saaledes "*spædedes*" op med gl. Rom !

Dagen derefter stode ned(e) ved Dæmningen om Fr.(edericia) Faders Broder, Kaptain ved 5te Forstærkningsbatl. E. Chabert [11](#)), Fader og Kmdsergt. Garmann i en Trekant og talte sammen. Et Bombestykke slog ned midt iblandt de Samtalende og borede sig dybt ned i Jorden, dette Bombestykke opgravede Fader og opbevares vel endnu.

Da Oprørerne havde faaet anlagt Treldebatteriet kunde Overskiftningen snart ikke mere finde Sted, og det var derfor på Tide at befri Fæstningen ved et Udfald.

Alt blev nu samlet i største Stilhed Natten mellem 5te og 6te Juli, og Kl. henad 2 om Natten rykkede 4te Forstærkningsbataillon (der som een af de nyoprettede Batl. kom til at rykke sidst ud) ud igjennem

Prinsens Port. Den dybeste Stilhed var paabudt. Udrykningen foregik kompagnivis.

4de Kompagni rykkede langsomt frem i Kolonne mod Dæmningen til Snoghöi. Kampen var, da Kompagniet rykkede frem allerede paa hele Linien i fuld Gang og Slesvigholstenerne fordreves overalt; saa at Kp. ikke kom til at deeltage directe i Kampen [12](#)) og kom tilbage til Fæstningen.

Fangerne, der indbragtes i Fæstningen, opstilledes nu paa Pladsen ved Exerceerhuset, og stilledes under Kommando af Kapt: E. Chabert. Byttet, Kanoner var opstillede ved Prinsens Port; de danske fødte Officerer bleve lagte i Kirken i Danmarksgade omkring Altret og Mandskabet blev lagt i Kirkestolene [13](#)).

Om Aftenen Kl. 6 kom der ordre, at hele det erobrede Terrain skulle afsøges af Kompagnier opløste i Kjæde, for at opsøge efterladte Døde og Saarede i Terrainet. 4de Komp passerede saaledes gennem Treldeskov ned mod Rands Fjord, og her rendte Fader med Hovedet mod Benene af en hængt OprørerSergent, der för Krigen havde staaet i Dansk Tjeneste i Rendsborg. Han blev nedskaaret, og Fader gjenkendte Ansigtet fra 1842 fra Rendsborg.

Den 7de Juli kom der Ordre til at afføre de Døde alle brugbare Munderings- og Udrustningssager og nu gravedes den store Kjæmpegrav paa Kirkegaarden, hvor de Faldne nedsænktes i lag, og overdækkedes med ulæsket Kalk. Dette udbredte en saadan Stank over hele Fæstningen, at mange af Folkene fik ondt, og at der opstod Frygt for Epedemi i Byen.

Den 9de gik Kp. tilbage til Fyen, hvor det forblev, indtil det efter Ordre afgik til Kbhvn. Her blev Oberst Irminger, tidligere Adjutant hos Christian den 8de, Kommandör for 4de Forstærkningsbatl., han afløstes kort efter af Major Saint-Aubain [14](#)), da Oberst I. overtog Kommandoen over Brigaden (Garden og 4de Forstærkningsbatl.). Batl. havde dengang en Styrke ved hvert Komp af ca. 1300 Mand [15](#)).

1850

Den 15 Mai 1850 holdt Fader Bryllup i Kjöbenhavn. Under Major S.-A:s Kommando afgik Batl. den 25 Mai 1850 til Herning, nord for Horsens, hvor Fader kom i Kvarter hos Pastor: Fritz.

Her indexcercerede Bataillonens under den udmærket dygtige Chefs Kommando. Ved Fadere Kompagni var i Mellemtiden Prmlt. Ørsted bleven ansat, og han blev i Herning forlovet med Proprietair Fricks Datter.

I Beg. af Juli Maaned 1850 rykkede Batl, der dengang havde en Styrke af ca. 800 Mand pr. Kompagni, idet resten var afgået til andre nyoprettede Afdelinger, ned til Flensborg, hvor Fader indkvarteredes hos Stadskasserer Riber, en ivrig Slesvigholstener, ved hvem dog Fader behandledes udmærket godt.

2den Dagen efter Ankomsten fik Fader om Aftenen Ordre til at møde hos Brigadekommandören Oberst Irminger, idet der skulle anvendes een, det tyske Sprog skriftlig og mundtlig mægtig Officeer, til i Natten Löb at tage Proprieteer Lorentz til Wassersleben; nord for Flensborg til Fange, han var en bekjendt Slesvigholstener i hvis Huus der holdtes oprørske natlige Forsamlinger. Fader kunde medtage saameget Manskab, som skjönnedes nödvendigt til at omringe Ejendommen, og skulde den Fangne afleveres til det i Havnen under Kapitain Sommers Kommando liggende Orlogsfartöi.

Med to Uoff. og 40 Menige rykkedes i al Stilhed ud ad Chausseen til Wasserleben, hvor der først maatte indtræffes Kl 5 om Morgenen, da L. efter Formodning var til een af de natlige Forsamlinger.

Huset omringedes og Fader gik med en Sergent til Indgangsdören, der fandtes aaben. I Nichen mellem de dobbelte Døre fandtes en oprørsk Fane og flere Vaaben. Efter uhindret i al Stilhed at have passeret flere Værelser kom Fader til et Soveværelse, hvis Dør sagte aabnedes, og hvor L. med sin Hustru og to døtre laa sovende. L. vaagnede og fik befaling til strax at staa op og komme ind i Naboværelset, hvorpå Fader af Hensyn til Familien trak sig tilbage til dette værelse.

L. kom hurtig ud, og Kvindernes jamren hörtes fra Soveværelset. Det meddeltes ham, at F. havde Ordre til at beslaglægge hans Papirer og føre ham som Arrestant til Flensborg. Hans Hustru og ene Datter styrtede nu næsten upaaklædte ud i Stuen til os, og Faderen trak sig atter tilbage til næste Stue, da Fader jo ingen Politispion(er) gav Fader ham en Lejlighed til at ødelægge de for ham compromitterende Papirer, hvad L. sikkert ogsaa benytte den tilstaaede tid til, idet der kun ved Beslaglæggelsen forefandtes en intetsigende Korrespondance.

Fruen og Datteren, der imidlertid vare bleven paaklædte, fik nu den Forsikring, at der under Faders varetægt ikke skulde blive krummet ét Haar på L's Hovede. Hans lukkede vogn blev nu forspændt og der kjørte(s) til Flensborg.

Ankommen til Flensborg, bønfuldt han om at holde ved Senator Jensen's Bolig, en dansksindet Mand og Ls Slægtning, idet L foregav at ville have Penge hos J, da han ingen havde faaet med sig fra Hjemmet.

Han fik en Sum og der kjörtes til Havnen, hvor han afleveredes efter Ordren.

Omtrent 3 Uger senere læstes der i de Slesvigholstenske Correspondancer i en Avis at Lorentzen efter de forfærdeligste Mishandlinger var bortslæbt af det danske Militair, hvilket bragte Fader til næsten at fortryde sin hensynsfulde Optræden mod Oprørerne.

Slaget ved Isted 1850

Den 22de (eller 21de) Juli rykkede Batl. ned nord for Isted i en voldsom Hede og under forceret Marche saa at flere Folk styrte döde om Veien. Her bivouakeredes paa aaben Mark, og den 24' om Middagen begyndte nu kampen ved Isted.

Omtrent Kl. 3½ Eftermid. fik 4'Forst.Batl. der stod ene öst for Flensborg Chausseen omtrent i Höide med Siversted Ordre til at gaa frem og tage Poptret, der var stærkt besat af Slevigholstenere. Skoven begrænsedes af et temmelig höit Steengjærde og der maatte passeres et fladt Engdrag for at naa Steengjærdet, Engdraget passeredes i Løb, hvorved der tabtes en Deel Folk, og hvor ogsaa Kapitain Daue, Kommandör for 1' Korps faldt.

Skoven toges imidlertid hurtigt, da Oprørerne trak sig tilbage ved vore Folks Ankomst til Gjærdet, medens en Sværm af Oprørerne besatte en stor Bondegaard vest? for Skoven, hvor de barrikaderede sig og lavede Skydeskaar. 4de Kp. gik nu frem imod Gaarden med Kpkommandören i spidsen, lige mod Porten.

Fjendens Skydning var imidlertid kun mat; omtrent 150 Alen fra Porten sprang kjempestor Sergent af Kompagniet, Sergent F, frem foran Fader og sagde: "*Her gaar jeg foran, falder jeg er det ligemeget, men Kaptainen maa ikke gaa bort !*". Den brave Sergent kom nyeligt til Garden.

Der stormedes frem mod Porten og Pionererne huggede den ned med deres Øxer. Oprørerne afskød deres Geværer mod vore Folk og løb derpaa inden Gaarden kunde blive omringet i vildeste Flugt, ud af en Ladeport, saa at kun nogle faa Fanger forblive i vore Hænder. En saaret Slesvigholstener var saa forbitret, at da Fader kom i hans Nærhed reiste han sig halvt op og rettede saa sin aftagne Bayonet et Stik mod Fader, hvilket kun blev undgaet ved et Sidespring.

Bataillonnen rykkede videre frem og samledes i det saakaldte Törvetærrain, syd for Helligbæk, under Major S.-A.'s Kommando, og Forposter udstilledes om Aftenen Kl. ca. 9, med 11' Batl. på venstre Flöi (på höire Fløj ?).

Det var et stolt Syn at see den Række af store brændende Törvestakke, der efter Kampens Afslutning oplyste hele Egnen.

Omtrent Kl. 10 rykkede 1ste Reservejægerkorps, under Major Scheppelern frem, for at afløse 4'Forst. Batl. i Forpostkaede, hvorpå Batl. rykkede tilbage og bivouakerede på aaben Mark, og hvor der fandtes i Behold af Levnetsmidler med glubende Appetit fortæredes, da der intet var fortæret siden tidlig Morgen. Brændevin og Flæsk (Magasvinforplejning og SvineralBrændevin, som de brave Folk kalde den udtærede Ration) var de Herreretter, hvormed den sultne Mave regaleredes. Kl.3 om Morgenen den 25'Juli begyndte Kampen paany, idet 3'Reservebatl, under Oberst Gerlach, engageredes af Slesvigholstenerne. 4'Forst. Batl. blev alarmeret og beordredes frem over Mosen vest for Chausseen mod Bögholt, hvilken Skov var stærkt besat af Insurgenterne.

Tre gange kom Batl ind i Skoven, men kastedes af Overmagten tilbage i Mosen. En just ikke modig mand, Kapitain Teckl, var ikke rykket med frem, men havde med Kompagniet kastet sig bag noget Krat, og idet 4'Komp. med Batl.

2den Gang kastedes ud af Skoven, aabnede Kompagniet Teckl en levende Ild mod sine egne Kammerater, saa at han ved en fremsendt Vepl med en hvid Klud maatte bringes til Erkendelse af at have beskjudt sine egne Landsmænd, 4'de Komp. ...?... förte Angrebet på venstre Flöi.

Endelig kom Teckls Seclt: Walter med en stor Deel af Kompagniet frem paa 4'Komp. venstre Flöi og Lieutenant Haffkill med en Deel af 1'Lette Bataillon i höire Flanke, idet de andre Kompagnier af 4'Forst.Batl. var længere ude til höire.

4'Komp. rykkede frem imod det store Teglværk ved Skovens sydlige Udkant, hvilket forsvaredes haardnakket af Fjenden, saa at Teglværket snart skjødes i Brand med Brandraketter, saa at Fjenden maatte overgive sig, hvorved vi tog 83 Fanger. I Skoven faldt af 4'Forst.Batl. Officerer bl.a. Lieutenant Bagge, der i 1849 havde mistet den ene Arm.

Efter at Teglværket var taget rykkedes frem til nogle Gjærder syd for Skoven, idet Bataillonskommandøren, der var en meget svær Mand, var staaet af Hesten (Major S.-A. var en Broder til Forfatteren Carl Bessehartz) og ved hans Side stod Adjudanten, Lieutenant Freiesleben, der blev skudt ved Majorens Side. Under dette var Katastrofen ved Oberstolk passeret, og Bataillonnen blev skyndsomt beordret tilbage for Chausseen i Centrum. Kl. var da omtrent 3 Middag.

Tilbagegangen til Chausseen over Mosedraget skete i næsten oplöst Tilstand, og Folk bleve stikkende i Mosen, hvor de omkom. Ved Chausseen samlede Batl. alle i Kompagnikolonner, og Krudtkasserne kjörtes under store Vanskeligheder frem for at Folkene kunne forsynes med ny Ammunition. Foran Batl. var Reserveartilleriet opkjört.

Fjenden havde indskaaret sig ubemærket i det saakaldte Sortehöe, og vort Reserveartilleri der ikke var istand til at bringe det fjendtlige Artilleri til Taushed, mistede mange Folk og Heste. Medens Fader under denne Artillerikamp stod ved Siden af Major S.-A. på Chausseen, kom en Bombe (Granat) under flad Bue, idet den formelig rullede hen ad den haarde Chaussee og slog Benet over paa Majoren, ligesom der tæt bag ved ham sloges den överste Deel af Hovedet af en Mand, saa Hjernen laa paa Chausseen.

Fader sprang til at löfte Majoren op, men den tapre af hele Bataillonnen afholdte Kommandör sagde: "*Min kjære Ven, lad mig bare ligge og sörg for Bataillonnen !*" Majoren blev lagt på en Vogn for at kjöres til Flensborg, og man har senere fortalt Fader, at man, da han var saa usædvanlig svær, saa at en Hest neppe kunne bære ham, ikke kunne komme til at underbinde Aarerne, hvorfor Majoren forblødte sig og saaledes fandt Döden kort efter.

Brigadekommandøren, Oberst Irminger, kom nu ridende til Fader, sigende; "De seer Kaptain, at vort Artilleri ikke kan bringe Batterierne til Taushed; de maa tages med Bayonetten ! Bataillon vil derfor formere Stormkolonne og tage Batterierne; inden 20 Minutter maa de være vore !"

Bataillon formeredes nu af Fader, der efter Majorens Fald havde Kommandoen, medens Kommandoen over 4'Komp. overtoges af Preml. Ørsted, i 2 Kolonner, hver paa 2 kompagnier, og selv gik Fader midt imellem Kolonnerne med Hornblæserne.

Der rykkedes frem og de sidste 200 skridt tilbagelagdes med paasat Bayonet i løb, og der var et saadant tryk i Kolonnerne, at man skulle tro det gjaldt om at omstyrte en Muur. Til højre stormede en Deel Gardere til fods, under Kapitan Hoeter, samtidig frem mod Batterierne. Disse toges i en Haandevending, og Fjenderne gik i vild Flugt tilbage mod Isted Kro, efterladende alle Kanonerne.

Fader stod med det ene Been paa Brystværnet og det andet Been på den ydre Brystværnskråning og til højre for Fader Hornblæserne. Pludseligt rykkede Ritmester Schröder, der i fire Aar havde været Faders Klassekammerat paa Landkadetakademiet, men nu tjente Oprørerne, med sin Escadron i Karrierre ind i Batteriet, hvor Ritmesteren feigt dreiede af siden. Folkene kom op, medens Overvagtimester Kiene, der ligeledes havde staaet i dansk Tjeneste i 4'Dragonregiment, og var en født Slesviger, var i Spidsen for Escadronen. Kiene, der saa at Fader var Kommanderende førte i Farten fra Hesten et skarpt Hug efter Faders Hovede, som kun blev undgaaet ved at Fader kastede sig bag over og opfangedes i Hornblæsernes Arme.

Interessant var det at se, hvorledes Folkene, da den fjendtlige Escadron huggede ind, kravlede som Katte tilbage ud paa den ydre Brystværnskråning og som een Mand rettede Piberne mod Rytterne, der nedskjødtes for Fode, medens de Tilbageblivende i vildt Carrierre flygtede mod den brændende Isted Kro.

Batl. rykkede nu videre sydpaa, og Fader blev under denne Fremrykning truffet af en mat Kugle paa höire Side af Halsen, hvilket havde tilfølge at Fader adskillige Aar efter led af Smerter fra det paagjældende Sted.

Batl. gik frem mod Lyhrskov, vest for Chausseen, og da hele vort Reservecavalleri under General Flindt samt Wegeners kjørende Batteri var foran, troede Batl. den hellige Grav vel forvaret og camperede roligt paa næste Mark og der levedes höjt, idet Oberst Irminger havde dirigeret et heelt Oxehoved Rödvin til Bataillon fra Flensborg.

Batl. havde omtrent ligget en Time, da Irminger kom sprængende i rasende Fart raabende: "Seer de ikke, Kaptain, at hele Reserveartilleriet retirerer ? Vil de øjeblikkelig rykke frem i Kjæder !". Nu kom General Flindt [16](#) med hele Reservecavalleriet og Wegeners Batteri tilbage gennem Bataillon, og modtoges med mindre velvillige Tilraab af de gamle Forstærkningskarle, saasom: "*Naa, skal I nu tilbage igjen paa No. sikker? Pas bare paa, at Hestenes Been kan løbe,*" og Bataillonskirurg Boesen, der gjorde Tjeneste ved Cavalleriet, har senere fortalt Fader, at denne Retraite var noget af det morsomste, han havde været med til, da de rykkede frem var han som Doctor naturligvis i Queen; men under Retraiten trængte de alle saaledes på, at Doctoren atter kom i Queen, altså nærmest Fjenden.

Fader glemmer ikke, hvor rasende den modige Kapitan Wegener var over denne mindre hæderfulde Retraite, der neppe havde nogen god Grund. Da 4'Forst. Batl gik frem fandtes kun nogle forsprængte Slesvigholstenske Smaaafdelinger der i vild flugt gik syd paa. Bataillon samledes derefter atter og camperede paa aaben Mark. Næste Morgen gik Bataillon i et sammensat Kommando under Oberstlieutnant la Cours Kommando först til Brodersby og derfra til Cappelen, som foreløbig blev besat af Mandskab fra en Kanonbaad, og man havde arresteret den eenøjede Kaptl. Kaufmann med hvem Folk havde tjent sammen i Slesvigske Regiment.

Efter Isted

Oberstlieutnant la Cour gjorde F. til Pladskommandant i Kappelen og overlod F. at ordne det fornødne med Borgerrepræsentationen. F. lod strax den aldeles uskadelige Kapt. Kauffmann gaa hjem til sin Familie. Byraadet samledes derefter paa Raadhuset og Kongens Proclamation oplæstes, idet det befaledes at den skulle oplæses på Gadehjørnerne, hvorefter der gaves Ordre m.h.t. Indkvartering, og andre Foranstaltninger.

Da F. vendte sig om for at forlade Raadssalen sagde een af Byraadsmedlemmerne paa Plattysk, idet han formodede at F. ikke forstod dette sprog: "*Lad den skidte Karl kun gaa, vi gör dog hvad vi vil.*" F. vendte sig imidlertid om, bukkede og sagde meget höflig paa Plattysk: "*Ja, mine Herrer, gjøre kun hvad de vil, men gjør de noget, som jeg ikke vil, saa kommer de Mand for Mand til Lygtepælen paa Torvet og faar hver 25 paa Pukkelen; jeg anbefaler mig !*"

Det var een af de morsomste Scener, F. har oplevet, at se disse Menneskers Forbavselse over at blive tiltalt i deres eget Kaudervælsk paa denne Maade. F. gik derpaa til Sognepræsten og paalagde ham bl.a. at bede fra Prædikestolen for Kongen og Kongehuset, Fædrelandet osv., den sædvanlige Kirkebøn, samt forelagde ham en Revers til Underskrift, at han forpligtigede sig til at holde sig disse Forskrifter efterrettelig.

Ved Udtrykket "*retmæssige Konge og Arvekrone*" foer Præsten op med den Ytring: "*Hr. Kapitein, han er ikke kun Konge, han er også hertug; jeg underskriver ikke*". F. svarede: "*Underskriv, Hr. Pastor eller de afgaae uopholdelig som afsat i Fangeskab til Kbhn.*" Præsten underskrev !

Paa Grund af Slesvigholstenernes Tilbagetog blev den strænge Bevogtning af Sli-Linien unödvendig, og Bataillonnen gik derfor tvers gennem Slesvig over til Lemsick ved Frederiksort, formentlig for eventuelt at forstærke Besætningen i Frederiksort.

Efter 2 Dages Ophold fik Batl. imidlertid atter Ordre til at afgaa til Centrum af Dannevirke Stillingen, hvor der så af Buskværk ved store Dannevirke reistes Barakker og Hytter. En lang og trættende, ensformig Forposttjeneste ved Dannevirke Vold tog nu sin Begyndelse; skiftevis var Bataillonnen paa Forpost og i Reserve.

Særlig var Allerstillingen trættende, hver Morgen før Dgry rykkedes der ud og toges Stilling til Dagens Frembrud. 4de Forstbatl. havde Alarmstilling paa en höi Bakke, udsat for alle Vinde, saa at Mandskabet frøs meget. Tvistens Æble om Landsbyen Klein Reide, der skiftevis var besat af slesvigholstenske Patrouiller og Patrouiller fra vor Side.

Med undtagelse af disse drilagtige Smaaskjærmydsler stode Hærene der i Centrum uvirksomt ligeoverfor hinanden. Endelig kom Vaabenstilstanden og derpaa Freden.

1850 - 1859

Efter Fredsslutningen besatte 4de Forstærkningsbatl. Husum.

2 Kompagni indkvarteredes i Byen (ca. 500 Md) medens 1ste og 4de Komp lagdes ud på Landet, da hele Egnen var erklæret i Beleiringstilstand. F., med 4de Komp, kom til Landsbyen: Ostenfeldt, hvor F. fik Kvarter hos Præsten Pastor Beck, et af de bedste Kvarterer, F. med 4de Komp. har haft under alle Felttogene. Pastor Beck var en fuldkommen loyal Mand. Fader var i denne Tid bereden og maatte hyppig gennemride hele Distriktet og danske Patrouiller udsendtes jævnlig.

Distriktet bestod af fire Byer: Ostenfeld, Wittbeck, Winnert og Rott. Premierlieutnanten (Dræby) laa i Svesing, hvor Pastor Hamburger, en födt Kjöbenhavnner, var sognepræst. I Svesing talte den ældre Befolkning, endnu indbyrdes Dansk, men for at bevise, hvor slesvigholstensk tyranniseret Byen var, kan anföres, at medens Sognefolk i Byen uddelte Kvarterbilletterne, gik Fader ind i Stuen, hvor Sognefogdens gamle Fader sad i en Lænestol. Han talte Dansk med Fader; men ved at höre Sönnens Skridt, greb han

Fader i Armen og sagde ængsteligt: Nu kommer min Søn, nu maa vi tale Tydsk. Sönnen der godt kunde Dansk, lod som om han ikke forstod Dansk Ord.

Under Pastor Hamburger kom dog Dansk Sprog igjen til sin Ret i dette sogn i Skolen og ved kirkelige Handlinger. Saaledes forløb Aaret 1851. I slutningen af dette Aar kom 4de Forstærkningsbataillon til Slesvig, hvor Batl. i Begyndelsen af 1842 opløstes, hvorefter Fader ifølge et Ønske af Oberstlieutenant Bentzen ansattes ved 6te Bataillon med Garnison i Slesvig By.

I sommeren 1852 beordredes F. til Rendsborg med Kompagniet for at sloife de af Oprørerne nord for Rendsborg anlagte Værker. Medens Kompagniet laa i Rendsborg red F. hver Lördag Efterm. til Slesvig, hvor Moder boede, og tidlig Mandag Morgen tilbage til Rendsborg; hvilket blev muligt derved at F ved Kompagniet havde en gammel, udmærket paalidelig og dygtig Premierlieutenant, Nicolaisen, forhenværende Underofficeer.

Nogle aar gik saaledes hen med almindelig Garnisonstjeneste, indtil Sommeren 1854, hvor Fader kommanderes over Tönder, Höyer til Rudböll og Rosenkrantz, for at holde Orden paa den store Masse af preussiske og polske Arbeidere, der vare indkaldte til inddigning af Frederiks-Kogen. Mange af disse Arbeidere var raat, sammen löbet Pak, saa at det blev nödvendigt til Beskyttelse for Landbefolkningen, der tidt brandskattedes af disse Vagabonder, at forlægge Militær dertil. Det lykkedes F., assisteret af et særdeles dygtigt Underofficerskorps, at holde Banderne i Ave. Efter et Par Maaneders Forløb aflöstes F. af 6te Batl's 3de Komp, under Kapt. Vaupell.

1855 sendtes F. til Frederiksstad for at beskytte de fra Krigen endnu staaende Værker. F. indkvarteredes i et særdeles godt Kvarter. Efter en Maanedes Forløb aflöstes Kompagniet atter af 3de Komp (Vaupell), og hver 4de Maaned kom Kompagniet nu igjen til Frederikssted for at forblive der en Maaned.

1856 marcherede Bataillon til den store Troppesamling ved Flensborg under Kong Frederik den 7des Kommando.

1857 kommanderedes Fader paa Session og reiste gennem en Deel af Sydslesvig og Nord-Holsten, bl.a. ogsaa til Femern.

1859 var F. atter paa Session i Nord-Slesvig.

Noter

1) Kadet 1.1.1830. 1.2.1837 sekondløjtnant á la suite ved Slesvigske Inf.Rgt.. 1.5.1838 indtrådt i nummer. 1.7.1842 ansat i 14.batl. 10.12.1842 premierløjtnant i 17.Batl. 1.7.1849 ansat i 5.Reservebatl. og 26.4. s.a. kaptajns karakter og anciennitet. 10.1.1850 kaptajn II. 6.10.1850 R. af Dbg. 6.10.1854 kaptajn II i 6.Batl. 1.10.1863 ansat i 11.Batl. 29.4.1865 afsked som major. 19.9.1867 oberst i Fodfolkets Forstærkning (Chef for 37.Batl.).2.6.1880 afskediget.

2) Bataillon var kommanderet af oberst August Vilhelm Lobedanz fra 1840 til 23.4.1848. Det var en af de bataljoner, der næsten fuldtalligt gik over til oprørerne den 24.3.1848. Størstedelen af officererne forblev dog tro mod den danske krone. Enheden havde navnet Dronningens Livregiment fra 1659 til hærens reorganisation 1842.

3) Samlingerne ved Lockstedt i Nordtyskland var den tids "Natomanøvrer" for Det Tyske Forbund, hvori Danmark deltog med et troppekontingent som følge af, at den danske konge også var hertug af Slesvig-Holsten. Vort kontingent bestod de bedst udrustede enheder i Kongeriget, hvorfor Rendsborgs Arsenal var særdeles nyttigt som udrustningsdepot for oprørerne.

4) Det er lidt svært, da erindringerne starter med side 5.

5) Her er overstreget det først angivne "med 56 Mand".

6) "Freischärler" (friskarer) bestod først og fremmest af højrøstede studenter og gadens parlament. Her, som alle andre steder i Europa under de borgerlige revolutioner 1848 altid i front. Et kendetegn var anlæggelse af fuldskæg og en blød hat med fjerbusk, lige som man også gerne var iklædt en "polsk" bondebluse og posebukser, for dermed at tage synlig afstand fra de herskende klasser. De revolutionsromantiske forbilleder var italienske kulsviere og polske bønder.

7) Oberst F.V.P.G. Köye, chef for 2. Artilleriregiment, tidl. Holstenske Artilleribrigade fra 1. juli 1842 til 24. april 1848.

8) Adam Kristian Ahrenfeld, chef for 5. Reservebataillon fra 23. november 1848 til 1850. Bataillon, oprettet 19. april 1848, hørte 1848 til 1. Brigade. Under felttoget 1850 hørte bataillon til 4. Brigade (Thestrup), der åbnede slaget ved Isted.

9) Skal forstås som forkortelse for værnepligtige, et begreb indført i Danmark ved Grundloven af 1849. En såkaldt "demokratisk frihedsrettighed", men i realiteten blot den nye classes, her borgerskabets, måde at sikre sig statsmagten gennem kontrol af militæret. Samtidig en billig måde at gøre en stat i stand til at rejse store nationale hære. Denne "frihedsrettighed" er mildest sagt af tvivlsom karakter og et tvivlsomt "demokratisk" gode. Ser man på de krige, der har været ført i Europa med udnyttelse af almindelig værnepligt (1789 til og med 1945), konstaterer man faren ved sådanne masseopbud. Massehærene fører ikke til hurtige afgørelser på slagmarken, idet de enkelte landes/grupperingers styrker hver gang - af naturlige årsager - er næsten i ligevægt. Eneste resultat har været enorme og uproduktive nedslagninger. Efterfulgt af sociale revolutioner, som ofte er blevet endnu blodigere i deres forløb. (Se f.eks. Siegfried Ziegler: *Kriegswesen und Kriegführung im Zeitalter der Millionenheere, Heerwesen der Neuzeit, Bd. V.2, Bernard & Graefe Verlag, 1993.*) I dag anvendes dansk værnepligt alene til at uddanne og hverve vor tids politiske soldater "til demokratiets kamp for freden", lige som cubanere og østtyskere tidligere stillede op som surrogat tropper for Sovjet og det kommunistiske system under samme feltråb.

10) Den danske felttogsplan gik ud på at holde Fredericia, medens Olaf Rye splittede fjendens styrker ved at lade sig forfølge op gennem Jylland. Her trak han sig ud på Helgenæs. Tyskerne, som mente, at nu havde de ham, fik en lang næse, idet Rye med sine tropper blev afhentet af søvejen og transporteret til Fredericia. Herefter var den danske hær talmæssigt i stand til at rette et knusende slag mod belejringsstyrkerne.

11) Louis Emil de Chabert. (12.5.1809 - 1.1.1891). Ifgl. V. Richter: *Den Danske Landmilitæretat 1810-94, København 1896*, skulle han pr. 1.3.1849 være kompagnikommandør ved 1. Forstærkningsbataljon ?

12) I originalteksten er overstreget - "og uden at have set noget til den".

13) Det er ligene af de faldne, der her tales om. Rye blev lagt på alteret i sin kappe.

14) Oberst Anton Philip Saint-Aubain, chef for 4. Forstærkningsbataillon. Faldet ved Isted 25. juli 1850.

15) At kompagnierne ved reservebataljonerne har været så store i felten, er temmelig overraskende.

16) General Karl Ludvig Henrik Flindt, chef for reservekavalleriet, som bestod af 3., 5. Dragonregiment og 6. Dragonregiment (alle med 4 eskadroner) samt et 12-pundigt granatbatteri under Joakim Teodor Wegener.